Hrvatsko glazbeno društvo “Bijać” (1919. – 1941.)

- Uvod
- Kratka povijest limene glazbe u Donjim Kaštelima
- “Narodna kaštelanska glazba” (1852. – 1879.)
- “Hrvatska glazba”, Kaštel Stari (1860. – 1881.)
- “Poljodjelska glazba”, Kaštel Novi (1883. – 1890.)
- “Narodna glazba”, Kaštel Novi (1890. – 1900.)
- “Glazbarski sklad”, Kaštel Novi (1898. – 1941.)
- “Glazba Hrvatskoga sokola”, Kaštel Novi (1908. – 1914.)
- Glazbeno društvo “Svačić”, Kaštel Stari (1911. – 1941.)
- Hrvatsko glazbeno društvo “Bijać”, Kaštel Štafilić (1919. – 1941.)
- Glazba KUD-a “Sloboda” Donja Kaštela (1945. – 1951.)
- “Narodna glazba Donja Kaštela” (1951. – 1987.)
- “Duhački orkestar Donja Kaštela” (1987. – 1992.)
- Hrvatsko glazbeno društvo “Zrinski” Donja Kaštela (1992.)

- Uvod
- Kratka povijest limene glazbe u Donjim Kaštelima
- “Narodna kaštelanska glazba” (1852. – 1879.)
- “Hrvatska glazba”, Kaštel Stari (1860. – 1881.)
- “Poljodjelska glazba”, Kaštel Novi (1883. – 1890.)
- “Narodna glazba”, Kaštel Novi (1890. – 1900.)
- “Glazbarski sklad”, Kaštel Novi (1898. – 1941.)
- “Glazba Hrvatskoga sokola”, Kaštel Novi (1908. – 1914.)
- Glazbeno društvo “Svačić”, Kaštel Stari (1911. – 1941.)
- Hrvatsko glazbeno društvo “Bijać”, Kaštel Štafilić (1919. – 1941.)
- Glazba KUD-a “Sloboda” Donja Kaštela (1945. – 1951.)
- “Narodna glazba Donja Kaštela” (1951. – 1987.)
- “Duhački orkestar Donja Kaštela” (1987. – 1992.)

- Hrvatsko glazbeno društvo “Zrinski” Donja Kaštela (1992.)

Hrvatsko glazbeno društvo *Bijać*, Kaštel Štafilić, (1919. – 1941.)

Nakon završetka Prvoga svjetskoga rata, jedino se *Glazba Hrvatskoga sokola* nije obnovila, stoga su njezini preostali glazbari iz Kaštel Štafilića iskoristili povoljan trenutak, dobro se organizirali, i uz svesrdnu pomoć štafilićke crkve i don Frane Ivasovića, 1919. godine utemeljili Hrvatsko glazbeno društvo *Bijać* koje je, unatoč političkim pritiscima, uspješno djelovalo sve do 1941. godine. Bilo je to prvo glazbeno društvo u višestoljetnoj povijesti Kaštel Štafilića. Uz odobrenje župnika i posredstvom mjesnoga župnoga ureda, osnivači su se obratili Biskupskom ordinarijatu u Splitu sa zamolbom za financijsku pomoć.

Biskup splitsko-makarski Juraj Carić potvrdio je odluku štafilićkoga Crkovinarstva o jednokratnoj pomoći od 250 kruna. Osim toga, Župa u Kaštel Štafiliću bez naknade je ustupila Društvu bratimsku kuću na Igrišću, gdje su se do 1941. godine održavale probe i društvene skupštine. Crkva je prvih godina pokrivala trošak angažmana kapelnika Berketa, osiguravala novčane nagrade za sudjelovanje u procesijama i drugim crkvenim događajima te financijski sudjelovala u nabavi glazbala, muzikalija i odora za glazbare. Rješavanju tekućih pitanja najviše su doprinijeli crkvena vlast i prvi poslijeratni crkovinari: Vicko Cippico, Lovre Baras Matin, Ivan Kesić Antin, Ivan Jerić Matin i Ivan Jerić Petrov. Uz crkvenu pomoć, Društvo se financiralo i članarinama glazbara te prihodima od društvenih plesova, izleta, sprovoda i sudjelovanja u raznim svečanostima.

Prvi predsjednik štafilićke glazbe bio je Petar Žungul. Od ostalih glazbara koji su djelovali u Upravi, poznati su: Ante Pensa *Drinović* (predsjednik: 1925. – 1941.), Ignacijo Mornar-Deman, Vicenco Baras, Jakov Delić i Vitomir Mirčeta.

Prema pisanom svjedočenju dugogodišnjeg aktivnog glazbara *Bijaća* Marina Šimere, polovne su instrumente glazbari sami kupili u Trogiru uz pomoć štafilićke crkve. S druge strane, oni glazbari koji su prije svirali u *Glazbi Hrvatskoga sokola* već su imali svoje instrumente sakrivene prije rata.

Zahvaljujući stručnom i upornom radu prvoga kapelnika Ivana Berketa, *Bijać* je počeo s javnim nastupanjem u Donjim Kaštelima i Splitu već 1919. godine. U podučavanju novih mladih glazbara pomagao je najsposobniji među glazbarima – Ivan Jerić *Miš.* S obzirom da se arhiva Društva nije sačuvala, točan broj članova u prvim godinama rada ostaje nepoznat. Ipak, temeljem zahtjeva Crkovinarstvu od 2. travnja 1922., u kojem se traži pomoć za nabavu 20 crvenih kapa (dio narodne kaštelanske muške nošnje), može se pretpostaviti da je Društvo imalo približno toliko glazbara.

Godine 1925. Ivan Jerić preuzeo je Berketovo mjesto, čime su Štafilićani prvi put dobili kapelnika iz vlastitog mjesta. U slučaju Jerićeve spriječenosti, „uskakali“ su gostujući kapelnici, među kojima su bili Giovanni (Ivan) Bozzotti i Andro Sentinella iz Trogira, te Jakov Vuletin *Jakin* i njegov sin Anton iz Kaštel Novoga. Za vrijeme proba, prostorije bi bile osvjetljene luminima i petrolejkama, a zimi se grijalo drvima. Pauze na probama bile su prilika za osvježenje pićem koje bi, prema ustaljenom rasporedu, donosila dvojica glazbara. Nakon proba često su odlazili u serenade, pjevajući i svirajući, dok je među članovima vladalo veselo i prijateljsko ozračje koje se nastavljalo i izvan društvenih obveza.

Početkom 1930-ih, u sastavu HGD-a *Bijać* sviralo je oko trideset glazbara, dok podmlatka nije nedostajalo, tako da

nije bilo ni problema s kadrom ni s odazivom glazbara na probama. Uz kapelnika Jerića, novake su podučavali iznimno vješti glazbari Ignacijo Mornar-Deman i Ante Pensa *Drinović*. U znak zahvalnosti, novaci bi im dragovoljno pomagali u polju i vinogradu.

Osim sudjelovanja u procesijama mjesnih crkvenih svečanosti poput onih za Svetoga Blaža, Srce Isusovo, Tijelovo, Gospu od Karmela, Dušni dan, Bezgrešno začeće Blažene Djevice Marije i Svetu Luciju, HGD *Bijać* nastupao je i u procesijama u Kaštel Kambelovcu i Prugovu. Posebno svečano obilježavala se sveta Cecilija, zaštitnica glazbenika, kada bi se organizirale fešte uz kaštelanske makarune. Društvo je priređivalo brojne koncerte i promenadne nastupe na štafilićkom Brcu, Igrišću i rivi, a često su odlazili nastupati i u druga Kaštela, susjedne općine te diljem Dalmacije, uključujući Dubrovnik, Hvar, Korčulu, Makarsku, Supetar i Vis. Koncertni repertoar obuhvaćao je ulomke, potpurije i uvertire iz popularnih opera, čime su glazbari razvijali zavidnu razinu muziciranja, o čemu svjedoče zapisi u onodobnom tisku. Većinu tih muzikalija Uprava je nabavljala u Pragu, a u nabavi su pomagali Berket i Jerić.

Zalaganjem i posredstvom zajedničkog člana Vicenca Pense, u Kaštel Štafiliću je 1928. godine gostovala *Glazba tramwajskih namještenika* Zagrebačkoga električnog tramvaja (danas: *Zagrebački orkestar* ZET-a).

Prema svjedočenju Ante Klišmanića *Dalmatinca* i Petra Grgina *Peke*, HGD *Bijać* je tijekom ljetne sezone, a ponekad i izvan nje, organizirao cjelodnevne izlete što im je donosilo značajna financijska sredstva. Za te su prigode iznajmljivali parobrod *Šipan* od *Jadranske plovidbe*, prevozeći turiste i zainteresirane Kaštelane na atraktivne destinacije diljem Dalmacije. Obavijesti o izletima bile su oglašavane putem plakata, a dan izleta, glazbari bi ujutro svirajući krenuli od Kaštel Štafilića prema luci u Kaštel Starom, gdje bi se okupljali putnici. Turiste bi vodili na izlete u Hvar,

Korčulu, Vis, Biševo, Komižu, Makarsku, ali i na Brač, slapove Krke i drugdje širom Dalmacije. Za vrijeme plovidbe, jelo se i pilo uz sviranje glazbara pa je bilo „veselo i plesalo se“. U gotovo svim mjestima koja su posjećivali održavali su koncerte za mještane i izletnike. Nakon povratka i iskrcaja u Kaštel Stari ponovno bi svirali sve do Štafilića. Zahvaljujući ovim izletima, Društvo je bilo poznato širom Dalmacije.

Kako navodi glazbar i osebujna ličnost krnjevala Donjih Kaštela Stipe Vuletin *Meto*, glazba *Bijać* bila je najagilniji pokretač i organizator karnevalskih događanja u Donjim Kaštelima. To i ne čudi, s obzirom na to da su mnogi glazbari bili „maškaduri“.[Jakov Delić *Baja* bio je ključna osoba zadužena za organizaciju povorke, izradu krnje i čitanje tastamenta na štafilićkoj rivi do 1931. godine, kada ga je zamijenio *Meto*. U organizaciji krnjevala isticali su se i glazbari braća Mate Žungul *Pura*, Petar Žungul *Šanko* i Mijo Krivić. Osim povorki, štafilićki su glazbari bili poznati po organiziranju pokladnih plesova (šerati) koje se održavali od 1921. godine u obiteljskim kućama Šantić i Pensa *Drinović* u Kaštel Štafiliću, kući Žanić u Kaštel Novom, kući Josipa Bepa Kandije ili u popularnom *Majmunskom raju* u Kaštel Starom. Glazbari *Bijaća* svirali su i na plesovima su drugih društava, primjerice u hotelu *Riviére* i općinskoj vijećnici u zgradi škole u Kaštel Novom. U tim prigodama uglavnom je nastupao sastav *Cis-partija*, dok su ostali glazbari imali druga zaduženja, poput prikupljanja novčanih priloga, prodaje pića i kolača, vođenja garderobe i održavanja reda. Zbog svoje prepoznatljivost, *Bijać* je bio pozivan i na karnevale u okolnim mjestima i gradovima.

Najteže razdoblje djelovanja *Bijaća* bilo je od 1934. do 1936. godine, kada je došlo do jugoslaveniziranja uoči općinskih izbora. Naime, poput *Svačića*, i *Bijać* je također aktivno djelovao na očuvanju hrvatskoga identiteta, smatrajući se uporištem HSS-a. U tom razdoblju, vlasti su činile sve kako bi onemogućile rad hrvatskih društava, a glazbari nisu bili

iznimka. Tako su svi štafilićki glazbari bili silom isključeni nakon što su odbili svirati na jednom jugoslavenskom političkom skupu.

Tijekom ovih političkih pritisaka, Društvo je 1935. godine dobilo novu Upravu koja je donijela nova pravila. Iz njih su izostavljena sva hrvatska obilježja koja su prethodno bila sadržana u Pravilniku Hrvatskoga glazbenog društva *Bijać*. Oprezno balansirajući između zadržavanja tradicije i izbjegavanja sukoba s vlastima, Društvo je ubrzo ostalo bez značajnije financijske potpore od strane crkve i Crkovinarstva Kaštel Štafilića. Unatoč tome, glazbari su 1935. i 1936. nastavili sudjelovati u procesijama i drugim crkvenim svetkovinama.

Usprkos svim nedaćama koje su ih pratile, glazbare je 1936. godine razveselila vijest da je njihov bivši član, klarinetist Anton (Ante) Pensa, redoviti student Državne muzičke akademije u Zagrebu, primljen na daljnje usavršavanje u Beč.

U studenome 1936., nakon pobjede HSS-a na općinskim izborima, HGD *Bijać* vratio je svoja ranija hrvatska obilježja, nastavljajući djelovati na istim temeljima kao i u razdoblju od osnutka do 1934. godine. Službeni postupak vraćanja hrvatskih obilježja u pravne akte pokrenut je nešto kasnije. U zamolbi upućenoj Banskoj vlasti u Splitu 1940. godine, jasno je izražen zahtjev: „Predmet: Jugoslavensko glasbeno društvo *Bijač* u K. Štafiliću, promjena pravila u Hrvatsko glazbeno društvo *Bijač*“. Dana 20. prosinca 1940. nova Pravila potvrdio je činovnik Ispostave banske vlasti u Splitu, pozivajući se na Zakon o udruženjima, zborovima i dogovorima od 18. rujna 1931., s izmjenama i dopunama od 24. ožujka 1933. godine. Tom su odlukom prestala važiti pravila odobrena 1921. godine od strane Velikog župana Splitske oblasti.

Godine 1938. štafilićki su glazbari prvi u Donjim Kaštelima osnovali jazz-sastav pod imenom *Bijać-jazz*. Posljednji

pokladni plesovi i krnjeval u organizaciji *Bijaća* održani su 1941. godine. Naime, u travnju iste godine, talijanske vojne snage okupirale su Kaštela, čime je Hrvatsko glazbeno društvo *Bijać* prestalo s djelovanjem, a glazbari su, svjesni nadolazećih opasnosti, sakrili arhivu Društva i glazbala po svojim domovima. Posljednju novčanu naknadu za nastup u procesijama, don Mate Grgin, novi župnik Kaštel Štafilića, isplatio je *Bijaću* 15. srpnja 1941. godine. Ta isplata zabilježena je uoči blagdana Gospe od Karmela, kada je Glazba običavala održavati svoj tradicionalni koncert .

Djelovanjem u HGD-u *Bijać*, nekoliko štafilićkih glazbara ostavilo je značajan trag u svojoj zajednici. Među njima se, uz kapelnika Ivana Jerića *Miša*, posebno ističu legendarni Stipe Vuletin *Meto* i zborovođa Ante Pensa *Drinović*. Vrijedi spomenuti i štafilićke glazbare koji su ostvarili društvena postignuća izvan lokalnih okvira, a to su: glumac Zvonko Žungul i dugogodišnji pročelnik *Limene glazbe* ZET-a Onofrij Grgin. Nekolicina glazbara, koji su prve glazbene korake napravili u *Bijaću*, kasnije je glazbu pretvorila u životni poziv. To se posebno odnosi na akademskog klarinetista Antona (Antu) Pensu te kapelnike Antu Vuletina (pok. Svetina) i Antu (Tonćija) Jerića.

Da je *Bijać* ima talentirano i sviračko vješto članstvom, govori podatak o 16 štafilićkih glazbara koji su nastavili svirati u vojnim orkestrima diljem nove države. Po završetku rata, članovi *Bijaća* pridružili su se *Glazbarskom skladu* i *Svačiću*, zajednički nastavljajući djelovati u ujedinjenoj glazbi Donjih Kaštela.

Zahvaljujući muzikologu Vladanu Vuletinu i njegovoj publikaciji *Hrvatsko glazbeno društvo Bijać u Kaštel Štafiliću (1919. – 1941.)*, rekonstrukcija ustroja i djelovanja *Bijaća* najpotpunija je među trima puhačkim orkestrima koji su djelovali u Donjim Kaštelima između dva svjetska rata. Upravo ovaj rad iz 2008. godine, podijeljen u 23 poglavlja na ukupno 108 stranica, pruža detaljan uvid u povijest, organizaciju i

aktivnosti Društva, čime je ovdje poslužio kao primarni izvor za spoznaje o radu HGD-a *Bijać*.

HGD “Bijać” prigodom Berketove primopredaje kapelničke dužnosti Ivanu Jeriću 1925.

HGD *Bijać* predvođeno kapelnikom Ivanom Jerićem u procesiji na štafilićkoj rivi 1934. godine

Pogreb u Donjim Kaštelima – kasne 1920 ili rane 1930te

Povorka HSS-predvođena HGD “Bijać”, riva Kaštel Stari 1938.

Procesija u Kaštel Starom, 1930-te.

Štafilićki glazbari Vicenco Mornar (slijeva), Špire Vuletin, Ante Donkov, Vlado Delić, Stipe Vuletin – Meto i Marin Donkov

Maskirani glazbari HGD Bijać krajem 1930-ih godina

Štafilićki glazbari na jednom od svojih brodskih izleta 1937..

Šerata 1941. (gore sjede SLIJEVA:Ivo Peran Muštra – trubač, Ivan Barišin – bubanj, Lukas Pikikin, dolje sjede SLIJEVA, Boža i Vicenco Biliškov, Marija i Jozo Đirlić, Mate Jakovac i supruga, Mare Čavka s cigaretom, sjede ZDESNA: Dušenka i Ante Terzija)

Šerata u obitelji Šantić (prvi s desna glazbar Mijo Krivić, a do njega Nofar Bašić) – 1930tih

Plesni sastav “Bijać-jazz” u hotelu “Rivijera” 1938. (slijeva: Duje Klišmanić, Marin Donkov, Petar Peko Grgin, Marin Grgin, Frane Grgin i Ante Donkov)

Dio plesnog sastava “Bijać-jazz” u hotelu Rivijera, Kaštel Novi – 1939. godine

Kapelnik Anton Vuletin (lijevo) i glazbar Ante Donkov na šerati glazbe Bijać u kući obitelji Šantić u K. Štafiliću 1938.

Kapelnik Anton Vuletin(lijevo) i glazbar Ante Donkov na šerati glazbe Bijać u kući obitelji Šantić u K. Štafiliću – 1938.